

Doroteja.

Izredzētā

INGUNA
BAUERE



821.174-94
Ba 860

Grāmatas noformējumā izmantoti attēli no:

fi.m.wikipedia.org

lv.wikipedia.org

commons.wikimedia.org

Vāka noformējumā izmantots mākslinieka Marčello Bačiarelli gleznotais

Kurzemes hercogienes Dorotejas portrets un Lēbihavas pils attēls

no 1859. gada žurnāla "Die Gartenlaube"

Vitas Lēnertes vāka dizains

Inguna Bauere

DOROTEJA. IZREDZĒTĀ

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsone*

Redaktore *Gundega Sēja*

Korektore *Zinta Stikute*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Maketētāja *Dace Polkmane*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA,

K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010.

Red. nr. L-4179.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana

vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma

148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona

ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu,

kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Inguna Bauere, 2022

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-0-9956-4

IEVADS

LAIKS IR SASKAITĪTS

1821. gada 3. jūnijs – jauka, saulaina diena. Liegs vējiņš žūžo Lēbihavas¹ vecajos kokos, zaļajās lapās ņirb saule, un man jāpiever acis, lai neapžilbtu. Atlaižos krēslā un ieklausos apkārtnes trokšņos. Vītero putni. Kā es mīlu putnus! Agrāk, kad hercogs mani apbēra dāvanām, bieži lūdzu, lai dāvina brošas, rokassprādzes un citas rotas putnu formās. Dārgakmeņu actiņas. Zelta nadziņi. Kā man tas patika! Tagad domāju: kam vajadzēja? Drīz tāpat viss, kas man piederējis, izvazāsies pa svešām rokām, sabirzīs putekļos. Katras lietas laiks ir saskaitīts. Katra cilvēka laiks tāpat.

Nejūtos lāgā. Nepavisam. Tāds nespēks, ka negribas pat domāt. Kā par spīti, tiklīdz iesnaužos, domas ir klāt un gluži kā aumaļainais lietus, kas negaisa laikā kapā Lēbihavas jumtus, moka manu sāpošo galvu, noskaužot mieru un atpūtu.

Vecums ir riebīgs. Kopš pavasarī atgriezos no Parīzes, mans veselības stāvoklis ir ļoti svārstīgs. Līdz saviem sešdesmit gadiem slimoju ļoti reti, pat pēc radībām atguvos ātri un viegli, izņemot pēdējo, sesto reizi, kad dzima Doroteja, nu bet tie jau arī bija īpaši apstākļi, un man vairs nebija divdesmit, kā dzemdējot Vilhelmīni

¹ **Lēbihava** – muiža Vācijā, kas nonāca hercogienes Dorotejas fon Bīronas īpašumā 1794. gadā, viņas miera osta un patvērumš līdz pat mūža beigām 1821. gada 20. augustā.

tālajā astoņdesmit pirmajā gadā. Ak, kā toreiz visi skrēja, kā hercogs uztraucās, kā padomnieki nervozēja! Kurzeme gaidīja kroņprinci – Bīronu dinastijas turpinātāju, bet... piedzima meitene. Tad vēl viena, un vēl.

Kāpēc Dievs tā izrikojās? Tik ļoti daudz mūsu likteņos bija atkarīgs no Tā Kunga sīka labvēlības žesta, kas viņam nemaksātu pat aci pamirkšķināt, taču ne. Viņš izlēma pārbaudīt. Vai arī nelēma neko. Vienaldzīgi ļāva spēlēties nejaušībai, jo pats bija aizgājis nosnausties.

Redzu, kā Paulīne¹ sakož zobus, kad palūdzu, lai iekārto man vietīņu šūpuļkrēslā uz terases. Viņai apnicis izdabāt. Vakar ierunājās, ka slimnieku kopēja labāk tiktu galā, un mums taču netrūkstot līdzekļu, lai kādu noalgotu. Sagānas hercogiene², kura ieradusies, lai aizstātu māsu, kamēr tā Lozannā apciemos dēlu (uzticamā Johanna, Ačerenca hercogiene³, kā allaž, viņu pavadīs), cieši saknieba lūpas, uz vienu ātri gaistošu mirkli tik ļoti atgādinot savu sen mirušo tēvu, ka man notirpa pakausis. Viņai neatradās nekas iebilstams pret ideju slimās mātes kopšanu uzticēt svešinieci. Lai arī rūpējas, meitas mani nemīl. Ar to jau sen esmu samierinājusies.

Bet vietu sataisīt vajag. Spilvenus uzčubināt, segu uz kājām. Nevaru nosēdēt, ja kaut kur berž vai spiež. Tāpat jau sāp mugura un piecelties grūti. Man gribas visu pa rokai. Ilgojos pēc svaiga gaisa, bet lai nepūš par daudz, un mazo galdiņu man vajag līdzās, un vīna glāzi pa rokai. Vēlos pāršķirstīt piemiņas albumu, ko šorīt pamanīju jucekli uz sava rakstāmā galda, kur Paulīne sametusi pēc Parīzes brauciena neizšķīrotās mantas. Mīļo dienī, cik gadu es jau to vadāju visur līdzī? Četrdesmit? Kārba izskatās apskretusi,

¹ **Paulīne Hoencollerna-Hehinga**, dzim. Marija Luīze Paulīne fon Bīrona (1782–1845) – Dorotejas otrā meita.

² **Vilhelmīne Katarīna Frīderike Benigna fon Bīrona** (1781–1839) – Kurzemes hercoga Pētera un hercogienes Dorotejas pirmais bērns, dzimusi Jelgavā. Sagānas hercogiene Katrīna.

³ **Johanna Katarīna fon Bīrona** (1783–1876) – Pētera un Dorotejas trešā meita, dzimusi Jelgavā. Pēc laulībām Johanna Katarīna di Ačerenca.

krustiņdūriena izšuvums uz vāka pabalojis, un arī kādreiz zeltītās albuma lapas padilušas, tomēr dažas lietas, apklājoties atmiņu putekļiem, izrādās, top vērtīgākas. Kad biju jauna un vesela, nolietotas mantas es vienkārši izmetu vai atdāvināju paziņām, lai vietā gādātu jaunas. Varēju to atļauties. Par laimi, savu albumu saglabāju. Man patīk kavēties atmiņās, kurās vienmēr esmu jaunāka nekā šodien. Vakardiena ir atmiņas. Par rītdienu nezinu, vai piedzīvošu. Tādas drūmas domas uzmācas atkal un atkal.

Vasaras mākonīši sastājušies pamalē, kur caur rožu alejas vārītiņiem tālumā redzami labības lauki. Lēbihava atrodas auglīgā līdzenumā, mežu šai apkārtnē maz, tikai birztales un koku puduri, toties gaiss vienmēr smaržo pēc svaiguma un tīrības. Pils vieta nav īpaši izdevīga, tā uzbūvēta ieplakā, un ceļi šurp ved no uzkalna, taču es šo vietu mīlu bezgalīgi. Ziemu varu pavadīt jebkur, bet vasaras bez Lēbihavas nespēju iztēloties.

Atminos, kā 1796. gadā ierados šai vietā, ko tagad saucu par mājām. Mana laulība ar hercogu bija izirusi un pazaudēta, tāpat kā pazaudēta dzimtene, un par tuvāko cilvēku kļuvusi mazā Doroteja, jo pārējās meitas dzīvoja kopā ar tēvu. Lēbihavas ciematiņā mita ap trīssimt dvēseļu, un netālajā Grosštehavā vēl mazāk, toties tur bija evenģēliski luteriskā baznīca un draudze.

Līdz ar pili no vecā pārvaldnieka Kučenberga kunga pārņēmu ap divdesmit tiesvedības lietu, ko tas bija ierosinājis pret saviem padotajiem. Aprunājusies ar ļaudīm, atteicos no šīm prasībām, nosakot izdevīgākus pienākumus un paplašinot padoto tiesības, pie sevis spriežot, ka laikam taču esmu ieklausījies pamācībās un cenšos izpatikt lielajai cilvēktiesību aizstāvei māsai Elīzai¹, kura par manu cēlo rīcību noteikti sajūsminātos. Ļaužu vidū izpelņijos iesauku “Kurzemes labdare”, kamēr kaimiņu kungi mani apsaukāja par iesīkstējušu jakobīnieti, kura sabojājot vecos tikumus un,

¹ **Elizabete Šarlote Konstance fon der Reke** (1754–1833) dzimusi fon Mēdema, saukta Elīza, – Kurzemes vācbaltiešu dzejniece un publiciste. Kurzemes hercogienes Dorotejas pusmāsa (abām bija kopīgs tēvs un vēlāk arī pamāte) un uzticības persona.

ieradusies nezin no kurienes, gribot pārgrozīt senu senos paradumus. Taču es viņos neklausījos. Biju daudz dzīvē mācījusies un zināju, ka padoto cieņa un mīlestība būs mans lielākais atalgojums. Tā arī notika! Tāpēc Paulīnei taisnība – noteikti nebūtu grūti starp vietējiem atrast personu, kas ar lielāko prieku uzņemtos manu aprūpi pa slimības laiku. Taču lai meita man piedod. Es negribu svešu. Gribu savējo, kas grūtā brīdī patur roku un paklausās manos stāstos.

Atveras mākoņa plakstiņš, uzspīd saule, tomēr prieks kavējas. Manā vecumā arvien grūtāk atrast iemeslu priecāties. Vai tiešām dzīve, ko tik ļoti mīlu, drīz pievils un atstās mani ceļa malā, lai vienaldzīgi aizsteigtos garām? Nupat taču vēl kāpu kalnā, ļaudama sevi pielūgt un apbrīnot, deju uz kalna kores, liekot aizrauties dažāda laba apjūsmotāja elpai...

Paldies Dievam, šodien nekas nesāp un galva šķiet skaidra. Paceļu seju pret sauli un ar pirkstu galiem viegli pieskaros albuma vāka izciļņiem. Siltums maigi glāsta vaigus. Kopš bērnības esmu mācīta slēpt seju no saules, lai netaptu līdzīga lauku meitām un saglabātu aristokrātisku bālumu, bet kāda jēga turpināt par to raizēties, ja neviens svešs mani neuzlūko? Šovasar Lēbihavā nebūs viesu. Ak nē, viens tomēr būšot – doktors Augusts Bincers, gados jauns redaktors no Altenburgas, kuru pavasarī, vēl nenojaušot par manu slimību, uzaicinājis mūsu ērgelnieks Bartels. “Skaistais Bincers” lieliski spēlējot lantu un klavieres, labi dziedot un sacerot dziesmu tekstus. Ar savu īpašo balsi viņš kuplināšot pils dāmu kori.

Varbūt tomēr nevajag šķirstīt albumu un kārtējo reizi kavēties atmiņās, Paulīne ieminas. Tas varot būt pārāk uztraucoši. Mana mīļā meita šad un tad ir redzējusi, kā raudu, pārlapojot senos ierakstus. Par spīti pagātnes nesaskaņām, pēdējo gadu laikā abas tomēr esam satuvinājušās. Man esot jāatpūšas, Paulīne cenšas pārliecināt. No kā? No savas slimības?

Jutīgie pirksti satausta katru vāka negludumu. Agrāk pirksti prasmīgi slidēja pa klavieru taustiņiem, un klausītāji aizturēja elpu, ļaujoties mūzikas valdzinājumam. Tagad vairo skatīties uz

savām rokām, kuru āda atgādina plānu, smalki saburzītu papīru, kas noklāts neglītiem, tumšiem plankumiem. Lai slēptu neglītumu, parasti valkāju cimdus, taču šodien tos nolīku malā. Gribu savām atmiņām pieskarties ar siltām rokām un sirdi.

Man pieder vairāki albumi. Šis ir visvecākais, tāpēc visvērtīgākais. Mana jaunība! Vēlāk iekārtoju vēl divus, ko atstāšu mantojumā Dorotejai¹. Ja negribēs glabāt, lai nodod kaut vai muzejam. Viens no tiem iesiets brūnā, otrs tumšzaļā šagrēnādā, abi bagātīgi dekorēti zeltītiem ornamentiem. Slēdzamās ierīces – cilpas ar caurveramu adatu – abiem no tīra zelta un rotātas pusdārgakmeņiem. Uz priekšējiem vākiem iespiesti uzraksti franču valodā: “Draudzības un mākslas veltes”. Uz aizmugurējiem vairogā zem hercoga kroņa mani iniciāļi. Skaisti sējumi, kuros daudz reprezentatīvu ierakstu. Tie neglabā noslēpumus. Uz lapām salīmēti akvareļi un tušas zīmējumi, visi datēti un parakstīti, lai saglabātos nākamām paaudzēm. Par piemēru, mana slavenā drauga un mīļākā ministra Taleirāna ilggadīgā sekretāra Gustava Perē kunga pašrocīgi zīmētais čehu komponista Jana Dušeka kaps.

Visus trīs vīriešus es pazinu, un viņi pazina mani, taču ieraksta dziļāko jēgu līdzētu iztulkot vienīgi paskaidrojumi, kuru nekad nebūs. Nekad. Lai svešinieki, kas kādreiz nākotnē šķirstīs albuma lapas, skatās, lasa un domā, ko vēlas. Tenko par mani un Taleirānu, par mani un Perē vai par mani un Dušekū – vienalga. Baumu dzīvē dzirdēts tik daudz, ka man tās kā pīlei ūdens – pie spalvām neķeras.

Zaļajā albumā trīs smalkus puķu akvareļus un vienu lielāku guašas darbu – kluso dabu ar āboliem, bumbieriem un riekstiem – atstājis slavenais gleznotājs Ekss, dažas zīmuļu studijas uzdāvinājis mans mīļais Jozefs Grassi. Ak, mūsu priecīgās tikšanās Vircavā, Sagānā, Vartenburgā un Lēbihavā! Galma gleznotājs? Un tikai? Ha! Lai viņi min un neuzmin, nelgas no nākamības! Izslavētais

¹ **Doroteja fon Birona** (1793–1862), vēlāk grāfiene Doroteja de Perigora, Dino hercoga Edmona de Taleirāna-Perigora sieva, un arī hercogiene Taleirāna – Kurzemes hercogienes Dorotejas jaunākā meita. Franču politiķa Taleirāna mīļākā un ietekmes persona.

miniatūrists Opics (šķiet, viņa vārds bija Georgs Zāmuels) – mēs kopā devāmies uz Parīzi... Kad? Pirms gadiem septiņiem, kad vēl biju skaista un dzīva...

Noslēpumainās grāfienes fon Kīlmanseges akvareļi, kas ielīmēti manos albumos, noteikti radīs nākotnes sabiedrības interesi. Tās sabiedrības, kura neko neaizmirst un gadiem apzelē senus noslēpumus.

Kad iepazīnāties, Auguste Šarlote fon Kīlmansege bija krietni jaunāka par mani, un tas dod priekšrocības, atzīstiet. Sakšu kūrfirsta galma maršala fon Šēnberga vecākā meita, kura deviņpadsmit gadu vecumā apprecējusies ar grāfu Linaru, reti derdzīgu tipu, starp citu. Kaut arī gados jauns, šis vīrietis nebija Augustei piemērots – tik augstprātīgs, nīgrs un nervozs. Dažus gadus pēc laulībām viņš pēkšņi izlaida garu, izdzēris sievas pasniegtu ūdens glāzi. Vai apēdis ķiršu kūkas gabalu – klīda dažādas runas. Noindēts? Auguste klusēja sakniebtām lūpām, neteica ne jā, ne nē un apbrīnojamā mierā laida pār galvu visas baumas. Pēc pāris gadiem jaunā atraitne stājās otrā laulībā ar Hannoveres kavalērijas virsnieku Ferdinandu Hansu fon Kīlmansegu, taču arī šī savienība nebija laimīga, jo mūsu grāfiene bija fanātiska Napoleona pielūdzēja, kamēr Hannoveres sūtnis Saksijā fon Kīlmansege pamanījās iesaistīties pretbonapartiskā sazvērēstībā.

Mēs satikāmies Berlīnē tai trakajā 1800. gadā, kad nomira mans hercogs un dzīve šūpojās kā pa viļņiem meitu vieglprātības dēļ. Es arī cienīju Napoleonu, viņš tolaik bija daudzu varonis. Kad pēc deviņiem gadiem apmetos Parīzē, grāfiene Kīlmansege, kura bija paspējusi izšķirties pa otram lāgam, caur mani iepazīnās ar Lielo Bonaparti un drīz (to uzzināju krietni vēlāk) kļuva par viņa aģenti, kuras uzdevums bija izspiegot augstāko aprindu noskaņojumu un atstāt intrigas, kas vērstas pret ķeizaru. Manīju viņas divkosību, bet neiedziļinājos, un mūsu draudzība izgaisa. Šī intrigante pacentās izplatīt baumas, ka es esot pārcēlusies uz Parīzi, lai piedabūtu Napoleonu šķirties no Žozefīnes un apprecēt mani, Kurzemes hercogienī Nabadzīte. Viņa bija par jaunu, lai saprastu ko vairāk.

Bet gana par šo personu! Stāsta, ka tagad viņa atrodoties varas iestāžu uzraudzībā un gatavojoties pievērsties katoļticībai, tāpēc – Dievs ar viņu! Mani albumi lai saglabā Kilmanssegas piemiņu caur viņas septiņiem akvareļiem, jāatzīst, diezgan veikli uzgleznotiem, sevišķi Heidelbergas pils skatu, taču ne es pati! Manas slēptākās domas un sirds paliks grāmatā, ko turu klēpī. Tikai manējā! Prātoju tuvākajās dienās, kad Paulīne un Johanna būs prom, parunāt ar Vilhelmīni un panākt solījumu šo mazo albumu ielikt man līdzi kapā. Nevēlos, lai sveši kādreiz snaikstītu ap to savas tenku kārās mēles.

Tāda kā tagad – savecējusi un slima – jūtos par nastu. Vienīgais saprāta darbs ir izlikties, ka man nekas nekaiš, ka ļaužu priekšā joprojām varu iziet kā apburošā un visu pielūgtā Doroteja. Dievišķā, kā reiz čukstēja iemīlējušies vīrieši. Izredzētā. Maldī un alošanās! Nav dievišķu personu. Visi esam mirstīgi. Mūsu šīs zemes panākumi un slava agri vai vēlu izplēnēs. Agri vai vēlu. Varbūt pēc daudziem gadiem kāds lūkos atgādināt par maniem nopelniem, sak, pieminiet viņu, kas reiz bija jūsu karaliene zelta tronī! Eiropas vareno apbrīnas svētīta, tautas mīlēta un dievināta mirdzēja purpurā un dimantos – vai esat jau aizmirsuši? Ha, ha, ha, nerri šķobīs viepļus. Ha, ha, ha. Nav derdzīgāku skatu par cilvēku pūlēm ar apvītušu ziedu virtenēm pušķot savas sen noplukušās varenības altārus.

Pirms pusotra gada, kad vēl uzturējos Parīzē (dievišķa pilsēta, nūdien, dievišķa – lūk, kur meklējiet Dieva klātbūtni, nevis cilvēkos!), mans neparasti talantīgais draugs mākslinieks Grassi¹, vecais šķelmis Jozefs, kurš vienmēr smīdina ar saviem komplimentiem, izteica vēlēšanos uzgleznot kārtējo portretu ar nosaukumu “Kurzemes hercogiene Doroteja”. Ak Kungs, nu laipni lūgti – gleznojiet, es atļāvu, vēl nenojaušot, ka, iespējams, tā paliks mana pēdējā

¹ **Jozefs Grassi** (1757–1838) – Vīnē dzimis gleznotājs – portretists, akadēmiskā klasicisma pārstāvis. No 1791. līdz 1794. gadam dzīvoja un strādāja Varšavā, kur kļuva ļoti populārs un pieprasīts, daudzkārt gleznojis Doroteju un viņas meitas, kā arī māsu Elīzu fon der Reki.

ģīmetne. Dīvaini ko tādu apsvērt, bet, slimības lēkmēm atkārtojoties, pēkšņi uzradusies sajūta, ka tuvojos pēdējām durvīm, kuras aizverot skūpstīšu eņģeļus. Līdzjūtīgā Paulīne gan apgalvo, ka noteikti izveseļošos, un tad mēs, visas Bīronu sievietes, kopā aizbrauksim uz Karlsbādi... Ak cik tādi sapņi ir brīnišķīgi! Manas dārgās meitenītes. Visas četras. Kā gribas cerēt, ka viņas mani tomēr vairāk mīl nekā nosoda...

Laiks ir saskaitīts. Laiks pazūd bedrē, kurā tup Laika Gremotāj-zvērs. Tas negausīgi aprij Laiku kopā ar visu, kas tam uz galvas, rokās vai kabatās. Rij un rīstās – kaut ko izspļauj, bet lielāko daļu pārstrādā savā dzelzs restēm iztapsētajā kuņģī un atbrīvojas, izlaižot pa otru galu. Apgalvo, ka tie nav mēsli, bet gan atmiņas. “Ja ir vēlēšanās, parakņājies,” zvērs nosmīn un pavirzās malā, atklājot dārgumu kaudzi. Daži rauc degonus un stāsta, ka jāskatās tikai uz priekšu. Tomēr atrodas arī tādi, kas aizrautīgi meklē un uzrok pārles. Nekad jau nevar zināt, ko Laika Gremotāj-zvērs ļautiņiem atstājis. Kur patiesība, kur tikai pa pusei, bet kur melni vai balti meli. Saskaitītais Laiks nevienu netiesā, jo sen jau aizgājis savu ceļu.

Jozefa Grassi gleznoto portretu iekāroja Kurzemes provinces muzejs. Savas sešdesmitās jubilejas priekšvakarā es uzrakstīju muzeja kungiem vēstuli, sak, tā un tā – man adresētā vēlēšanās, lai jūsu dārglietu krātuvei Jelgavā piederētu hercogienes ģīmetne, pilda sirdi ar pateicību, un es lūdzu Kurzemes provinces muzeja direktoru un konservatoru kungus justies pārliecinātiem, ka šo pagodinošo uzaicinājumu pienācīgi novērtēju. Glezna ir iesākta, bet, tā kā tas ir portrets formātā līdz ceļiem, tad pabeigšana prasīs zināmu laiku, un, lai bilde pienācīgi nožūtu un to varētu nosūtīt, paies, mazākais, pāris mēnešu. Tā es viņiem uzrakstīju, jo toreiz vēl nenojautu, ka iedzīvošos šai netīkamajā savārgumā, kas mani ievilcis šūpuļkrēslā un noguldījis uz ceļiem pagātnes atmiņas. Par velti meitas mierina. Nekādu ceļojumu ilgi nebūs. Varbūt – nekad vairs?

Cienīto mākslinieka kungu nesteidzināju. Saņēmuši savas pēdējās hercogienes vēstuli, kurzemnieki pagaidīs, teicu. Gribēju, lai portrets izdodas lielisks. Laiks nestāv uz vietas, un vienīgi mākslas brīnums to spēj uz mirkli apturēt. Grassi piekrita. Viņš aizrautīgi gleznoja, tad, pēkšņi noskaidro, iznīcināja audeklu un gleznoja atkal, līdz radīja labāko, uz ko bija spējīgs.

Pāris mēnešu... Pāris mēnešu nav nekas, kad peldi pa dzīvi kā pa dzirkstoša prieka upi, kurai iztēlē redzi mierpilnus krastus. Sajūti sevi jaunu un spēka pilnu. Izbaudi apbrīnotāju skatienus un augstsirdīgi pieņem uzmanības apliecinājumus.

Bet pāris mēnešiem var būt arī visa mūža svars.

Pāris mēnešu var arī nenodzīvot.

Grūti iztēloties, ka tikāmies ar Grassi laikā, kad man vēl ne sapņos nerādījās grūtās dienas, kas piemeklēja pēc neilga laika. Veselības stāvoklis Parīzē pasliktinājās pēkšņi. Rītos un vakaros mocījos ar sliktu dūšu, galvassāpes liedza apmeklēt saviesīgus pasākumus un lielāko daļu laika biju spiesta pavadīt gultā. Nelaime nenāk viena. Slimībai pa pēdām sekoja milzīgā vilšanās, kad katoļu garīdzniecība man kā protestantei neļāva kļūt par meitas Dino hercogienes jaunākās atvasītes Polīnītes krustmāti. Tik pazemojoši, tik cietsirdīgi un aplami spēj lemt vienīgi baznīctēvi – birokrāti, kam par mātes jūtām nospļauties. Varbūt tā bija atriebība?

Un tenkas, tie netīrie zaimi, kas kā melni dubļi šļakstēja pa kaktiem! Polīna de Taleirāna-Perigora nemaz neesot Dino hercoga Edmona bērns, ak Dievs, ak Dievs, kāda zemiska sensācija! Taleirānas princis, Edmona tēvabrālis, lūk, esot gan jaundzimušā mazuļa mātes, gan viņas mātes, jau padzīvojušās, tomēr joprojām pievilcīgās Kurzemes hercogienes Dorotejas mīļākais, un visi trīs dzīvojot neiedomājamā, nepieļaujamā, izvirtīgā tuvībā, ko taču redzot katrs, kam acis pierē!

Kad parauj diega galu, audekls irst. No jauna uzpeldēja skandāls, ko pirms ilgāka laika Parīzes augstākajās aprindās izraisīja manas neapdomīgās vieglprātes meitas dēka ar majoru Klamu. Tā nelaimīgā divkauja starp vīru un it kā mīļāko un Dorotejas

aizbēgšana no sabiedrības, steidzīgi aizceļojot uz Itāliju. Tika apspriestas pat uzskatu atšķirības, kas viņu atsvešinājušas no jaunā Taleirāna-Perigora. Kā gan tur varējis uzrasties bērns?

Bet es turēju savas meitiņas roku radību brīdī, redzēju Edmona pārdzīvojumus, un man nav ne mazāko šaubu, ka Polīnītes tēvs ir viņš! Kāpēc mans znots, kurš lieliski apzinājās, ka pirms sešiem gadiem nepietiekami palīdzēja sievai pārdzīvot abu pirmā bērniņa zaudējumu, nevarēja vēlēties dāvat viņai jaunu bērnu, kas stipri nātu atrisušās laulības saites? Pavasarī viņš uzturējās Sanflorantēna ielā. Es pati tur atrados, kad mana Doroteja jūnijā paziņoja, ka uz decembra beigām gaida mazuli, un Edmons bija tik acīm redzami laimīgs! Riebīgās greizsirdīgās vecenes un viņu gļēvulīgie veči – ko viņi gribēja no manas meitas ģimenes, no viņas dzīves? Kas viņiem traucēja mierīgi vadīt savējās?

Jā, Kurzemes hercogienu ne tikai slavējuši un apbrīnojuši. Viņu arī nicinājuši. Kam daudz dots, tam jārēķinās ar skauģu armiju. Man vienmēr gribējies cilvēkiem ticēt un domāt labu. Par tādu naivumu mana gudrā Elīza rāda skābu seju. Viņai taisnība. Skauģi un divkoši seko veiksminiekiem kā izkāmējušu suņu bars. Tuvumā smalki pielaižās, jo cer uz ēdiena atliekām, bet aiz muguras neganti vaukšķ un rāda zobus, meklēdami, kur iekosties. To visu esmu pieredzējusi un pārdzīvojusi. No skaudības nemirst, bet bailes, vilšanās un nelāgas domas audzē miesas kaites, kas nemanot izplešas un atņem dzīvības spēkus, – arī tur Elīzai taisnība.

Trešais jūnijs... Kad aprīļa vidū atvadījos no mazmeitiņas, cieši viņu apskaujot un solot drīzumā atgriezties, un pametu Parīzi, lai dotos uz savu miera ostu Lēbihavu, pa ceļam uz vairākām nedēļām iestrēgu Heidelbergā. Bija neizturami slikta pašsajūta un vienkārši nespēju tālāk pārvietoties. Šeit Lēbihavā nav daudz labāk, bet vismaz esmu mājās.

Šorīt ilgi lūkojos spogulī. No tās hercogienes Dorotejas, kuru aizpagājušajā ziemā gleznoja Grassi, palikusi vien pelēcīga ēna. Kaut cilvēki to saprastu! Kad stāvi kapa malā, neko nelīdz ne pārles, ar kurām bagātīgi rotājies, ne zelta izšuvumi uz turbāna,

kas sedz tavu pieri, un pat ne arī briljanti kleitas izgriezumā. Uz viņsauli neko citu nevarēs paņemt līdzī kā vien to, kas mūžā piedzīvots...

Vīna malks noskalo rūgtumu. Sulainis sagādājis labāko no Lēbihavas pagrabiem. Tas vests no Itālijas, tikai un vienīgi no Itālijas, franču ražojumi nav manā gaumē. Tumši sarkanais dzēriens atgādina par laiku, kad vēl biju jauna un laimīga...

Piecus gadus pēc kāzām mēs ar hercogu devāmies savā pirmajā ārzemju ceļojumā. Uz Itāliju! Man toreiz bija tikai mazliet pāri divdesmit un jau trīs bērni. Vajadzēja pasteigties, jo hercogiste gaidīja mantinieku. Pirmdzimtajai Vilhelmīnei ritēja trešais gads, Paulīnei par gadu mazāk, un Johanna vēl autiņos. Aizceļojot abas mazākās meitenes atstājām Vecaucē pie tēva un pamātes. Vai dieniņ, cik daudz pārmetumu par to saņēmu no puseļģas Elīzas! Pamātes veselības stāvoklis esot pagalam bēdīgs, ceļojums varot ievilkts garumā, un kas notiks, ja viņa pēkšņi nomirs? Piedevām tik mazus bērnus nošķirt no vecākiem esot nepieļaujama vieglprātība. Ak, šī mūžam par visu noraizējusies fon der Rekes kundze! Pati tāpat aizbrauca uz Karlsbādi, un par savu prombūtni audžumātes sakarā itin nemaz neuztraucās. Jutos pārliecināta, ka mani bērni paliek drošās rokās, jo Mēdemiem netrūka kalpotāju. Vilhelmīni gan ņēmām līdzī, jo Pēteris tā vēlējās. Vēlāk domāju, ka diez vai tas bija prāta darbs. Atgriezusies mājās, Vilhelmīne nepazina nevienu tuvinieku un bēga no māsām pa gabalu. Taču ar laiku viss nokārtojās. Bērni ir gudri. Es pati jau arī tolaik biju gandrīz vēl bērns, kurš pirms laika ievests pieaugušo sabiedrībā. Tā sajūsma, ko piedzīvoju, ceļojot pa ārzemēm un atklājot pilnīgi jaunus apvāršņus, nekad manā mūžā vairs neatkārtojās, nekad.

Jau pirms brauciena zināju, ka iemilēšu Itāliju, tiklīdz ieraudzīšu, jo vietai, kur dzimusi pasaules civilizācija, jābūt lieliskai. Tā arī notika, pie tam ar savilņojošu kaisli un uz mūžu. Lai kur mēs piestātu, siltums, kas bagātīgi svētījis Itālijas laukus, staroja arī

no šīs zemes ļaudīm. Mans hercogs beidzot savām acīm skatīja cilvēces izcilāko mākslinieku radītos brīnumus, un tas viņu tā aizrāva, ka neatlika laika ne vaļīgām izpriecām, ne pārmetumiem par manu atturību laulības gultā, jo vakaros jutāmiem tik bezgalīgi pārguruši, ka nespējām neko vairāk, kā vien laipni novēlēt viens otram labu nakti un iekrist miegā, lai no rīta atkal dotos piedzīvojumos.

Jauni iespaidi ik dienu bira kā saldās vīnogas kristāla traukā, un es klusībā lūdzos augstākajiem spēkiem, lai šis sapnis nebeigtos. Cipreses, pīnijas, olīvas, nekur neredzētas lauku puķes, smaržīgas mirtes, marmora skulptūras zaļojošos dārzos un baltas vai okera dzeltenas pilis – viena cilvēka prātam visa tā skaistuma tiešām likās par daudz. Sajūsmas pilnas vēstules ceļoja uz visām pusēm, bet atbildes pienāca reti, jo Itālijā neviens nekur nesteidzās, tostarp arī pasta piegādātāji.

Jauno gadu sagaidījām neparastākajā no pasaules pilsētām Venēcijā. Ar gondoljeru dziesmām un krāsainām vitrīnām, ūdens šlakstiem un baložiem Marka laukumā. Bez sniega un svecēm, bez Ziemassvētku dāvanām un mājinieku apskāvieniem.

Pirmā vieta, kur Itālijā uzkavējāmiem gandrīz nedēļu, bija brīnišķīgā Verona. Vēl brīnišķīgāku to padarīja laipnais grāfs Džusti, kurš neslēpa, ka no pirmā acu skatiena iemīlējies manī kā dievietei Venerai līdzīgā būtnē, un nekautrējās apliecināt savas jūtas, katru mīļu brīdi apberot ar komplimentiem un dāvanām. Itālieša aizkustinošā uzmanība bija tik bērnišķīgi atklāta, ka atbrūņoja pat manu greizsirdīgo vīru. *Palaco Giusti*, ap kuru pletās viens no skaistākajiem Itālijas dārziem, kļuva par mūsu mājvietu. Pastaigājoties pa burvīgo dārzu, uz kādas marmora plāksnes ar krītu uzrakstijām savus vārdus. Džusti kungs apsoliņās šai vietā mums par godu piestiprināt piemiņas zīmi, ko vēlāk arī izdarīja, iekāļot uzrakstu: “Pēterim, dižciltīgajam, augstdzimušajam Kurzemes un Zemgales hercogam, un Annai Dorotejai, viņa cildenajai un daiļajai dzīvesbiedrei, Džusti nams, dārza celiņi, alas un avoti vienmēr atgādinās 1785. gada 13. janvāri.”

Roma! Kas gan būtu šī cēlo drupu pilsēta bez slaveniem vīriem, ar kuriem man smaidīja laime iepazīties, saņemot no viņiem komplimentus un risināt sarunas! Īpaši spilgti atceros tikšanos ar diplomātu un senatnes pētnieku Vivāna-Denona kungu, kurš man parādīja savu skiču burtnīcu, ļaudams pēc patikas izvēlēties vienu zīmējumu kā dāvanu. Izvēlējos attēlu ar Romas Partenona drupām – tik smalku, ka nespēju vien beigt jūsmot par autora talantu. Cik daudz viņš pieredzējis, kāds zināšanu daudzums slēpās meistara plikajā galvā! Parūkas šis kungs neatzina, un viņam arī nepiestāvētu parūkotais stīvums. Romā sapratu, ko nozīmē brīvs gars, brīva uzvedība, brīvs izskats. Vēl gan biju par jaunu, lai pati to atļautos.

Mans hercogs aizrautīgi nodevās mākslas darbu kolekcijas veidošanai. Ar mūsu maršala fon Ofenberga¹, mākslas tirgotāja Reifenšteina un abata Guatano palīdzību viņš iegādājās antīkās romiešu marmora skulptūras, sarkofāgus un kamejas, nesmādēdams arī moderno mākslinieku gravīras un gleznas. Fon Ofenbergs, kurš rūpīgi veda ceļojuma dienasgrāmatu, tajā ierakstīja: “Šodien mēs sākām Romas izcilo vietu apskati, un mūsu čičerone bija abats Guatano, jo padomnieks Reifenšteins atvainojās, ka viņam neesot laika. R., bez šaubām, ir labākais Romas pavadonis, cilvēks ar lielām zināšanām, kas attiecas uz mākslu, īpaši uz antīko arhitektūru. Viņš arī vienmēr tiek pieaicināts, kad jāpērk vērtīgi priekšmeti. Mēs vairākkārt apskatījām Rafaela arabeskas un istabas, kur šis meistars ir strādājis gan pats, gan arī ar audzēkņu palīdzību. Mēs atradām vairākus māksliniekus, kuri nodarbojās ar kopēšanu. Viņu vidū bija viens anglis, divi franči un pieci vācieši.”

“Kur mēs to visu liksim?” atļāvos painteresēties. “Jelgavā taču nebūs tik daudz vietas.”

¹ **Heinrihs fon Ofenbergs** (1752–1827) – Kurzemes muižnieks, kurš 1776. g. kļuva par Kurzemes hercoga kambarjunkuru, 1784. gadā – par galma maršalu. No 1787. līdz 1796. gadam bija valsts padomnieks, vēlāk kanclers un virstiesas prezidents. Bija arī aktīvs Kurzemes literatūras un mākslas biedrības biedrs.

“Frīdrihsfelde, Frīdrihsfelde, Frīdrihsfelde,” hercogs nodziedāja atbildei.

Tas bija kaut kas nedzirdēts. Mans laulātais draugs Romā dziedāja no laimes. Ne viņam vairs pampa kājas, ne streikoja sirds. Itālija bija Pētera Bīrona brīnumzāles.

“Bet Frīdrihsfeldes pils¹, cik zinu, vēl nav mūsu?”

“Viss viltīgi izdomāts, mana dārgā. Princis Ferdinands grib uz mana rēķina iedzīvoties, bet tas viņam neies cauri. Lai pārdod Frīdrihsfeldi jūsu brālīm. Pēc laiciņa Karls to klusiņām pārdos tālāk man,” Bīrons apmierināts ķiķināja. “Atpakaļceļā no Itālijas mēs jau apmetīsimies paši savos Berlīnes apartamentos! Vai nav jauki? Un tur man būs brīvas rokas visu iekārtot pēc savas patikšanas. Nē un vēlreiz nē es saku tiem, kas mudina ātrāk atgriezties Kurzemē! Nē! Man tepat ir labi. Starp ļaudīm, kuri kaut ko saprot no mākslas un prot izrādīt cieņu, nevis plēšas par katru savas plikās zemes gabaliņu.”

Pamazām virzoties uz dienvidiem, sasniedzām Neapoli, kur satikāties ar abu Sicīliju karali Ferdinandu IV Burbonu un karalieni Karolīni Mariju, slavenās Marijas Terēzijas meitu. Akmandieniņ, kāds klaunu pāris! Šausmīgi resnais karalis nodevās vienīgi izpriecām un medībām (nezinu, ko viņš medīja, varbūt krokodilus?), bet karaliene savam mīļākajam – lordam Ektonam. Visur valdīja nekārtība, uzbekšana un varmācība. Atceros, ka rakstīju Elizai, ka šeit tikai šķēps un karātavas izpildīs sodus, kad varmācības nogurdinātā tauta celsies atriebībai. Bet Neapoles daba, protams, bija brīnišķīga. Paši Itālijas dienvidi – zila jūra, karstas smiltis, klintis un tajās izbūvētie krāsainie namiņi uzbūra pasakainu iespaidu. Vairākas reizes izmantojām iespēju paviesoties pie angļu sūtņa

¹ **Frīdrihsfeldes pils** bija pirmā hercoga Pētera Bīrona ārzemēs iegādātā pils. 1785./86. gadā tapa tās svētku zāle, viens no Berlīnes klasicisma agrīnākajiem un slavenākajiem paraugiem. Tieši Frīdrihsfeldes pilij Berlīnes karaliskajā porcelāna manufaktūrā Pēteris ap 1787. gadu pasūtīja servīzi, kam bija lemts savdabīgs rekords Eiropas porcelāna ražošanā – ar nosaukumu *Kurland-Dekor* tā tika ražota vēl salīdzinoši nesen.

sera Viljama Hamiltona, kurš Neapolē dzīvoja jau sen, labi pazina antīko mākslu un aizrāvās ar senlietu kolekcionēšanu. Viņš bija piedalījies arheoloģiskajos izrakumos Pompejos un Herkulānā, un viņa muzejam līdzīgajā kolekcijā bija pat Leonardo da Vinči gleznas! Hamiltona nams stāvēja laipni atvērts ievērojamiem viesiem un iekārtots, lai viņus pārsteigtu. No terases pavērās skats uz jūru. Sers Hamiltons bija licis apdarināt nama sienas ar spoguļiem, un, dzerot uz terases tēju, mums šķita, ka jūra mūs ieskauj no visām pusēm.

No pilsētas ar kuģīti pārcēlāmies uz Iskijas salu, kur hercogs nodevās dziedniecisko avotu procedūrām. Sers Hamiltons parūpējās, lai brīžos, kad mans laulātais draugs aizņemts ar sevi, man tiktu piestādīts pavadonis, kas labi pakavētu laiku. Ainavu gleznotājs Hakerts bija lielisks jātnieks, un mēs kopā jādelējām pa salu un sarunājāmies ar ļaudīm. Padzīvojušā Hakerta klātbūtnē jutos brīvi. Salas iedzīvotāju apbrīna, ieraugot svešāda paskata dāmu zirgā, lika justies lieliskai, smaidīt un priecāties par katru mirkli. Ak Dievs, vai tā divdesmit trīs gadus vecā meitene toreiz vispār biju es? Pirms cik mūžībām?

Neapolē mani vēlējās gleznot no Romas iebraukušais vācietis Tišbeins, kurš lielījās, ka esot draugos ar literātu Gēti. Tišbeins ar otu rīkojās apbrīnojami veikli, un viņa radītais portrets man ļoti patika, kaut arī tajā pati sev likos sveša. "Jūs esat skaista jebkurā atveidā, mana dārgā," vīrs steidzās apgalvot un samaksāja māksliniekam brangu honorāru.

Pēteris arvien biežāk ierunājās, ka nemaz nevēlas atpakaļ uz Jelgavu, kur lauvas atkal metīšoties viņam virsū un mēģināšot saplosīt gabalos, lai izbarotu krievu suņiem. "Te taču ir paradīze zemes virsū. Kas mūs kavē palikt Itālijā uz visiem laikiem?" viņš vaicāja.

Bet bērni? Un tēvs? Un visi tie labie ļaudis, kam vajadzīgs valdnieks, nevis tukša vieta uz troņa? "Kad griezīsimies uz māju pusi? Gan jau kaut kad," vīrs atteica uz manu arvien satrauktāko apvaicāšanos, jo neesot taču nekur jāsteidzas. "Kad Kurzemē iestāsies silts laiks," beidzot izdabūju skaidrāku atbildi, kam sekoja

piezīme, ka viņš nespējot iztēloties, kā pēc tik burvīgas atpūtas siltajās zemēs pārcietīs “tās nomales” šausmīgo ziemu.

“Tā nomale”, ko Bīrons tā apņacināja, bija Kurzeme, mūsu mājas.

Mana draudzene grāfiene Delfīnija Trogofa ir liela melu meistariene. Uz melošanu viņu mudina trūkums, bet izliekos, ka neko nenojaušu. Bieži lūdzu, lai *madame* izliek kārtis. Es labi maksāju, un Trogofa ir klāt katru rītu. Viņa dedzīgi apgalvo, ka kārtis nemuld tukšu, un ļoti cenšas izpatikt.

Cilvēks ir savāds radījums. Apzinos, ka zilēšana neko uz labu nemainīs, bet tik ļoti gribas dzirdēt uzmundrinošas prognozes, ka ļauju alkatīgajai Trogofai tukšot manas kabatas un nekrenķējos par tēriņiem. Visu, ko atstāšu, aizejot no šīs pasaules, kāds tāpat nozags. Piedevām *madame* Trogofa godam nopelnījusi saudzējošu attieksmi, jo ilgi un uzticami kalpojusi par mazās Dorotejas audzinātāju. Jāatzīstas, ka neko izcilu mēs pa abām neesam izaudzinājušas, bet lai nu paliek. Savu vainu apzinos, sen par vēlu žēloties.

Delfīnija piekārtu manus spilvenus un nometas līdzās uz saliekama krēsliņa, lai kārtējo reizi pārbaudītu likteņa zīmes. *Madame* ir tik viegla, ka krēsls pat neiečīkstas, kad viņa ar visu svaru sagumst uz tā. Pirmīt, kad Paulīne pienāca mani apraudzīt un apsēdās, likās, ka nabaga mēbele sabruks. Mēs, Bīronu sievietes, cenšamies saglabāt slaidu vidukli, tomēr tas ne pārāk labi izdodas. Paulīne ir apaļākā no mums visām. Trīs reizes dzemdējusi. Radības atstājušas nospiedumus viņas aprisēs, bet neviena pašas bērna manai otrajai meitai līdzās nav.

“Nu? Ko tās rāda? Kādas ir manas izredzes?” Bažīgi vēroju krāsainās lapiņas.

“Liels prieks, gaišība. Es redzu veselības uzlabošanos. Tikai...”

“Tikai – kas? Sakiet, neklusējiet, Delfīnij!”

“Tikai tas nebūs uz ilgu,” zīlniece novelk, steidzīgi sajaucdama kārtis.

Skatos, kā viņai trīs rokas. Tievie pirksti mezglaini, āda krunķaina un ar vecuma plankumiem. *Madame* ir dažus gadus vecāka

par mani. Jo ilgāk dzīvošu, jo viņai labāk. Tāpēc nabadzīte liek kārtis atkal un atkal, mēģinādama piemulķot likteni.

Ar Delfiniju fon Trogofu satikāmies, kad mana vecākā meita Vilhelmine Prāgā meklēja savu audžumeitu pieskatītāju. No tām senajām dienām atceros jauko *madame* kā neliela auguma pilnmiesīgu būtni, kura ļoti sēroja pēc nesen mirušā vīra. Tagad nabaga draudzene atgādina izplūkātu putnubiedēkli, jo kļuvusi tieva kā asaka. Taupības nolūkā viņa nešuj jaunus, bet ietiepīgi tērpjas savos labāko laiku tērpos, kas smieklīgi nokarājas uz plikajiem kauliem. Viņa nekrāso matus, un sirmās lēkškes, kas spraucas no aubes, izskatās atbaidoši. Taisni šausmas, cik daudz vecu, neglītu cilvēku apgrūtina šo pasauli.

Lai nu ko, bet matus es krāsoju regulāri. Kopš jaunības, kad pēc tā vēl nebija nekādas vajadzības, jo sirmot sāku vēlu. Sākumā rudus, bet ar laiku arvien tumšākus. Darīju to par spīti vīram, kurš nevarēja ciest sieviešu smiņķēšanos un nedabisku izkrāsošanos. Toties no citiem vīriešiem saņēmu komplimentus. Var jau būt, ka viņi lišķēja un pieglaimojās; mūsu aprindās pielidēju nekad nav trūcis. Mans hercogs gan allaž centās būt godīgs, vismaz lietās, kas attiecās uz manu izskatu. Ja kaut kas nepatika, tā arī pateica. Ja patika, visbiežāk noklusēja. Patiesību izlasīju viņa acīs. Bija laiks, kad to labi pratu. Vēlāk pazaudēju interesi.

Bet atgriezīsimies pie stāsta par Kurzemes muzejam atvēlēto portretu! Grassi to gleznoja ar iedvesmu – šķiedās ar krāsām, mētāja otas un trīsreiz sabojāja gandrīz gatavu darbu, teikdamies saplosīt gabalos. Neesot apmierināts. Trakais viņa dzērājs Jozefs, vīrietis ar itālieša temperamentu, ko mantojis no tēva un kam austriešu stīvais prātīgums uzlicis smagus iemauktus. Nez ko viņš teiktu par maniem centieniem piemulķot likteni? Ka tas nav iespējams? Ka liktenis drīzāk piemulķos mūs?

Polsterētā sofa, kurā viņš mani iesēdināja, bija tik cieta, ka nospieda visus kaulus, un lielā, zilā mantija, ar ko delikāti aplāja kājas, karsēja kā krievu kažoks, bet es nesūdzējos, jo bezgalīgi cienu mākslu un uzticos otas meistariem. Viņos ir kaut kas no Radītāja.

Galū galā Grassi uzgleznotais darbs man glaimoja. Zinu, ko saku. Neskaitāmas reizes esmu pozējusi, bet pārāk reti ģīmetnē izskatījusies pēc sevis. Ne jau sejas panti ir galvenie, un pat ne proporcijas, kaut arī tās, protams, no svara. Esmu ievērojusi, ka pastāv kas cits, vēl svarīgāks. Kādas nianšes, ko saskata vienīgi patiesi talantīgs mākslinieks un kas iedvēš portretam dzīvību.

Mūsu galma gleznotājs Barizjens¹, lai viņam Dieva miers, nenoslogoja sevi, cenšoties ielūkoties modeļa dvēselē. Hercogs viņu slavēja kā izcilu amata meistarū. Tur nav, ko piebilst – savu darbu cilvēks prata, taču dvēsele ir pārāk smalka substance. Tā atklājas vien retajam. Barizjenam neizdevās mani atminēt. Stīva kā koka lelle rēgojos viņa gleznās. Varbūt toreiz, tikko pielaikojusi hercogienes kroni, tāda arī biju? Par jaunu, lai iemiesotu dzīvu kaislību glītā apvalkā?

Neparasti talantīgā (un dārgā!) šveiciete Angelika Kaufmane², kuru satiku pirmā Itālijas ceļojuma laikā Romā, skatījās uz mani pavisam citām acīm. Viņa pamanīja jaunības bezbēdību un prieku, kas slēpās zem hercogienes iestīvinātā apģērba un mākslīgās, briljantos mirdzošās parūkas. Šī māksliniece vēlējās mani gleznot brīvi krītošā gaišas krāsas tērpā ar rožu ziediem atrisušos matos. Kā jaunavu, nevis trīs bērnu māti, kas toreiz jau biju. Kaufmanes savienība ar šarmanto venēcieti mākslinieku Antonio Zuči nebija pēcnācējiem svētīta. “Es nemaz viņus negribu. Mani bērni ir manas gleznas,” Angelika teica, apgalvojot, ka māksla esot svarīgāka par visu. Toreiz es viņu nesapratu. Tagad domāju, ka arī tā cilvēks var dzīvot un justies apmierināts.

Turēdams rokās Kaufmanes gleznoto ģīmetni, mans vīrs Pēteris teicās ieraudzījis mani no jauna – savu daiļo bērnu – un gribēja

¹ **Frīdrihs Hartmans Barizjens** (1724–1796) – Kurzemes galma gleznotājs no 1770. līdz 1784. gadam. 1786. gadā ieguva akadēmiķa grādu Sanktpēterburgas Mākslas akadēmijā.

² **Marija Anna Angelika Kaufmane** (1741–1807) – gleznotāja no Šveices, kurai bija veiksmīga karjera Londonā un Romā. Portretiste, ainavu un dekorāciju gleznotāja.

mīlēt kaislīgāk kā jebkad. Viņa apskāvienī kļuva maigāki, skūpstī lipa pie miesas kā slapjas lapas. Viņš lūdzās, lai beidzot no metu plāno apģērbu, ko nekad neļāvu aizskart. Tomēr es viņam neatvēros. Kad vīrietis diedelē mīlestību, viņš top nožēlojams. Tad labāk lai ņem ar varu. Bet vislabāk lai liekas mierā. Hercogs to negribēja saprast. Mūsu “gultas kari” galu galā laulību noveda līdz sabrukumam. Tas notika daudz agrāk nekā daži sabiedrības apskatnieki iedomājās.

Pēc Kaufmanes mani gleznoja smalkais Frīdrihs Darbess¹ – tēva draugs un ložas biedrs, ļoti glīts vīrietis, taktisks un ne pārāk runīgs. Talantu uz mākslām saņēmis mantojumā no tēva, kurš gan dzejojis, gan komponējis operetes. Darbesam padevās kā tušas zīmējumi uz pergamenta, tā pastēļi un, protams, arī eļļas gleznojumi. Viņš jūsmoja par dabiskumu, tāpēc pozējot lūdza ģērbties vienkāršās kleitās bez modes savilkumiem un korsetēm. Reiz, piekārtojot manu tērpu, viņa roka nejauši paslidēja... Kāds naivums un nevainība! No slaido, vēso pirkstu pieskāriena drebēju visu atlikušo dienu un neuzdrošinājos pacelt uz gleznotāju acis, kaut viņš to ļoti lūdza un nebeidza vien atvainoties. Sievietes jūtām nav izskaidrojuma. Man vajadzēja mīlēt vīru, pret kuru labākajā gadījumā jutu pateicību un maigu draudzību, bet viegli iedegos kaislī pret svešinieku, kurš to pat nenojauta.

Tieši Darbesa veidotais paraugportrets, pēc kura vēlāk tika izgatavotas neskaitāmas miniatūras, kurās no mana bikluma vairs nebija ne miņas, tikai lielais deguns un sprogotie mati, man palika kā viens no mīļākajiem. Kad tas radās, es savā klēpī auklēju dēlu un cerēju, ka piedzīvošu labas dienas par spīti satraucošajiem nemieriem, kas viņņojās hercogistē.

Misijas brauciena laikā uz Varšavu mani gleznoja itālietis Marčello Bočarelli²... Ar ko tā reize palikusi atmiņā? Beidzot biju pieaugusi. Pašapzinīga, neatkarīga un ietekmīga. Tiku ar bijību

¹ **Jozefs Frīdrihs Augusts Darbess** (1747–1810) – ražīgs portretists, studējis Kopenhāgenā, darbojies Krievijā, Holandē, Vācijā, Kurzemē.

² **Marčello Bočarelli** (1731–1818) – itāļu izcelsmes gleznotājs, Polijas karaļa Staņislava Augusta galma mākslinieks.

uzklausīta, un pašai šķita, ka varu izmainīt pasauli! Bet ne jau tas vien. Varšavā es pirmo reizi mūžā pa īstam iemilējos. Saprātu, ko nozīmē lēni aizdegties, strauji uzliesmot un atdevīgi sadept tādā kaislē, par kādu iepriekš pat nenojautu. Nē, šī mīlestība neskāra mākslinieku, tomēr Bočarelli uztvēra manu īpašo noskaņojumu, izturējās ārkārtīgi maigi un iejūtīgi, sauca par savu *bambolinu* un vienā laidā skandināja jauko “*il mio amore, il mio cuore*”, par ko hercogs svila dusmās, kad viņam smiedamās atstāstīju. Tāpēc Bočarelli atceros. Un mīlu itāļus līdz pat šai dienai!

Mazais vācietis Tišbeins¹ pēc pirmās tikšanās Neapolē gribēja mani gleznot atkal. Otru reizi satikāmies laikā, kad vēl nenojautu, ka pēc mēneša nodzīsīs Kurzemes cerība, un es zaudēšu dēlu. Liktenis žēlumu nepazīst. Kad Tišbeins sāka darbu pie ģimenes, es vēl patiku pati sev un ievērojami slimoju ar augstprātību. Hercogiene – nākamā valdnieka māte. Tik jauna, cēla un daudzu apjūsmota, tik iznesīga un skaista! Pozējot izvēlējos tērpties vienkāršā, baltā tērpā un izlaist matus pār pleciem kā patika Kaufmanei, par kuru dzirdēja runājam, ka esot kļuvusi šausmīgi mantrausīga un daudzo pasūtījumu dēļ gleznojot vairs tikai to, kas pašai tikams.

Taču tad pienāca ļaunā diena, un mana jaunība aizgāja kapā līdz ar mazo Pēterīti. Iegērbos sērās, nogriezu matus, apsēju galvu ar melnu lenti un atteicos pozēt. Tišbeins klusi, bet neatlaidīgi uzstāja, ka jāpabeidz iesāktais gleznojums. Samierinājos, taču vēlāk uz to bildi tāpat nevarēju paskatīties. Atdāvināju, šķiet, Francijas sūtnim.

Pēc dziedināšanās kursa Karlsbādē, kurp devos kopā ar Elīzu un kur iepazīnos ar daudziem jaukiem, līdzjūtīgiem cilvēkiem, mazliet atkopusies un atguvusi spēkus, piekritu pozēt gleznotājam Šrēderam². Hercogs uzstāja, ka valdniecei jāpilda pienākums pret

¹ **Johans Fridrihs Augusts Tišbeins** (1750–1812) – vācu tautības gleznotājs, kura ģimenē vairākās paaudzēs piekopa portretu gleznotāja amatu. Bija Valdekas firsta galma gleznotājs, kopš 1800. gada vadīja Leipcigas mākslas akadēmiju.

² **Johans Heinrihs Šrēders** (1757–1812) – viens no labākajiem 18. gs. gleznotājiem pasteļtehnikā. Kopš 1785. gada Braunšveigas galma mākslinieks.

valsti (kurš nu to būtu teicis!). Lai Šrēders uzgleznojot portretu, pēc kura tiks izgatavotas kopijas un gravīras galma un arī personiskām vajadzībām.

Lēnprātīgais, klusais Šrēders, kurš pēc dažiem gadiem kļuva par mācītāju, izrādījās gana taktisks, lai mūsu sadarbība neparasti ātri pagaistu no atmiņas...

Gleznotāju Antonu Grafu¹ atceros kā reti iejūtīgu cilvēku, kuram uzticējos pilnībā. O, portrets ar sarkano turbānu un šalli – īsts furors, ko pat manas izaicinājumus mīlošās galma dāmas nodēvēja par drosmīgu. Liela bilde, lielāka par pašu! Arī tā ģimietne, kurai pozēju, ietinusies zilā apmetnī ar zeltītu plīvuru galvā... Mana draudzene Jūlija fon Fitinghofa, Grafa meistardarbu uzlūkojot, nobālēja aiz skaudības. Vai arī tobrīd bija apslimusi, neatceros. Nezin kāpēc viņa toreiz izturējās briesmīgi izaicinoši, un mēs pat sastrīdējāmies. “Vecmeitas niķi,” Pēteris mierināja. Viņš, tāpat kā Elīza, Jūliju pacieta slikti, kamēr es vienmēr aizstāvēju.

Jūlija fon Fitinghofa bija mana bērnības rotaļu biedrene, vēlāk galma dāma un uzticības persona. Elīza viņu labāk redzēja ejam nekā nākam. 1805. gadā Jūlija beidzot apprecējās. Ar bijušo Polijas karaļa Staņislava Augusta privātsekretāru florencieti Scipioni Piatoli. Piatoli toreiz jau ilgāku laiku atradās manā dienestā, tostarp kā jaunākās meitas skolotājs un audzinātājs. Tik gudrs! Augstāku un gludāku pieri laikam neesmu redzējusi nevienam vīrietim. Viņam nāca pāri piecdesmit, kad sagājās ar Jūliju, un es draudzenes izvēli īsti neatbalstīju, kaut gan arī viņa, atklāti runājot, vairs nebija nekāda jaunā. Pēc dažiem gadiem Scipioni saaukstējās un nomira no plaušu karsoņa. Varbūt tā tas arī tika iecerēts – proti, Jūlija izprātoja, ka mūža nogali vēlas pavadīt kā godājama atraite, nevis veca, smieklīga jaunkundze. Viņa bija viltīga. Kopš apmetusies uz dzīvi Neapolē, vairs neesam satikušās.

¹ **Antons Grafs** (1736–1813) – slavenākais 18. gs. vācu portretists, darbojies Drēzdenē, daudz strādājis Prūsijas galmam. Gleznojis vairāk nekā 10 hercogienes Dorotejas portretu un tikpat bieži portretējis viņas māsu Elīzu fon der Reki.

Ar tagadējo prātu saprotu, ka neviena draudzība nav uz mūžu. Cilvēks piedzimst un aiziet viens. Ja kāds apgalvo, ka nekad jūs nepametīs, neticiet viņam. Nāve vienmēr patur pēdējo vārdu.

Grassi, gleznojot Kurzemes muzejam dāvināmo bildi, apjautājās par Elīzu. Vai fon der Rekes kundze esot laimīga? Tas ir, vai esot atradusi cienījamu cilvēku un varbūt pat apprecējusies? Cik slikti viņš pazina manu māsu, kura, ko tādu dzirdot, noteikti sadusmotos un apgalvotu, ka sievietes laimei nav nekāda sakara ar precībām! Jā, jā, atteicu, sajūtot vieglu greizsirdības kņudoņu krūtīs. Jā, viņa jūtas apburta no kāda kunga un, iespējams, tur izveidosies kas nopietnāks, sameloju. Jo nekas Elīzai neizveidojās, pilnīgi nekas, un to taču varēja paredzēt bez zilēšanas! Viņa pati negribēja nevienu satikt un ne ar vienu saistīties. Ne jaunības gadus, ne tagad, kaut arī sen turas kopā ar dzejnieku Tīdgi¹, kuru vadā sev līdzī kā šuneli saitītē. Bet mēs taču visi melojam un bieži ar vislabākajiem nodomiem. Vai tad ne?

Mākslinieki ir īpaša tauta. Ļoti īpaša. Es viņus cienu un apbrīnoju. Esmu arī pati lūkojusi skicēt un gleznot, ko bērībā mācījos darīt pie Štolca jaunkundzes². Hercogs manus gleznošanas mēģinājumus slavēja, bet ātri samanīju neīstumu viņa balsī. Lai nu kurš, bet Pēteris Bīrons mākslā bija zinātājs un prata atsijāt graudus no pelavām. Kad viņš nomira, daudzi pārmeta, ka hercogs par maz esot iedziļinājies valsts lietās un par daudz aizrāvēs ar mākslas un zinātnes būšanām. Netaisos to noliegt, taču kaislīgā tiekšanās pēc skaistuma un gudrības manās acīs bija viena no mana laulātā drauga cēlākajām īpašībām. Cik daudziem gaišiem prātiem Bīrons pavēra ceļu uz studijām, nešķirojot pēc kārtas piederības, bet uzticoties intuīcijai! Atceros to zemnieku zēnu... eh, cik atmiņa īsa, kā

¹ **Kristofs Augusts Tīdģe** (1752–1841) – vācu dzejnieks, Dorotejas pusmāsas Elīzas draugs mūža otrajā pusē.

² **Karolīna Štolca** (1749–1792) – Dorotejas audzinātāja un skolotāja, kas pie Mēdemiem kalpoja daudzus gadus.

gan viņu sauca? Pateicoties hercoga piešķirtajiem līdzekļiem, izstudēja par dabas pētnieku, vēlāk brauca pateicības vizītēs un allaž tika laipni uzņemts. Vai arī tas dzimtļaužu puisis no Blankenfeldes, Ernests Bīnemanis (šo vārdu gan iegaumēja katrs jelgavnieks, kad 1785. gada vasarā virs pilsētas pacēlās viņa konstruētais aerostats ar uzrakstu “*Vivat P. et D. Et Mitavia missus sum die XXVI to mensis Junii MDCCLXXXV*”). Viens no pirmajiem augsti glītotajiem latviešiem, kura zinību ceļš aizsākās Pētera iedibinātajā akadēmijā ar paša zemes valdnieka atbalstu un rūpēm.

Mākslinieka rokai dota burvju vara. Visi jaunības eliksīri un brīnumūdeņi, kas sola mūžīgo jaunību, – kādas blēņas, cik rūgti maldi un alošanās! Tāds ūdens esot jāpasmeļ vietā, kur Mūsa satek ar Mēmeli, apgalvoja Lielais Murza¹, kurš uzturējās Kurzemē ap to laiku, kad devu jāvārdu hercogam. Izglītotas dāmas ticēja viņa muļķībām, mucām vien par dārgu naudu pirka parastu upes ūdeni un mērcējās tajā līdz zosādei. Arī es. Kur palika solītais iespaids? Šorīt paskatījos spogulī. Nekādi ūdeņi neko nav paveikuši jaunības un skaistuma labā.

Esmu apmierināta, ka Grassi pirms pusotra gada veidotais portrets paliks nākamajām paaudzēm un es tajā būšu skaista. Dievišķā Doroteja. Ak, draugs Grassi, es viņam toreiz teicu. Sameļosim mazliet! Nebojāsim pielūdzēju priekšstatus par mani ar vienkāršo un muļķīgo patiesību, ka VISI ar laiku noveco un kļūst neglīti, ka visi mirst. Jūs esat izcils meistars un zināt labākos risinājumus. Gaiša doma – pozējot uzlikt galvā turbānu un nedabīgi sakrāsotos matus paslēpt zem mīksta, glāsmaina rīta miglas krāsas zīda ar platu, zeltītu apmali. Jā, un auskarus, protams, un pērļu virtenes – daudz, daudz pērlēm liksim vīties ap augumu, jo vai gan mans nelaiķis hercogs savulaik par velti šķērdējās? Rokas, kājas – visur pērles, ko es tā mīlu! Esmu zaudējusi jaunības slaidumu, taču pērles izlabos visu. Jūs sakāt: apsegsim kājas ar

¹ **Lielais Murza** – itālietis Magnuss Kavallo, veikls šarlatāns un blēdis, kāršu spēlmanis un brīnumārsts, kas 18. gs. septiņdesmitajos gados uzdarbojās Jelgavā.

drapēriju? Viltīgs paņēmiens, lai izceltu auguma augšdaļu? Ak, Grassi, jūs nevarat iedomāties, cik daudzi reiz izteikuši vēlēšanos kaut ar acs kaktiņu palūkoties uz manām kājām. Simti! Bet jūs izdomājāt apsegt...

Tērps, kuru Grassi izvēlējās, mani mulsināja. Par daudz atklāts. Krūtis puskailas. Vienmēr sekoju modei, bet varbūt manos gados pienācās meklēt vecumam atbilstošākas drēbes? Piesegsim kailumu ar pērlēm, mākslinieks teica. Izvēlējos pašas skaistākās, tik lielas un smagas, un dārgas, ka bail. Hercogs tās uzdāvināja, kad mums piedzima ilgi gaidītais dēls. Domāju, viņš jutās vainīgs, ka nebija līdzās grūtajā stundā un nevarēja pašrocīgi saņemt mantiņnieku. Iespītējās un palika Berlīnē, nebrauca man līdzī uz Kurzemi. Tas bija baisākais ceļojums mūžā – pēdējie gaidību mēneši, Baltijas vēlais rudens un bezgalīgi garais brauciens, kurā jutos pamesta un nodota, un bērns tik smagi spieda klēpi...

Viena priekšrocība vecumam tomēr piemīt – viedums. Taču ne man! Lūgt, lai zīlniece pareģo nākotni, un ticēt, ka viņa nemelo?

Pirms daudziem gadiem pusmāsa iestīga maldos kā purvā, kur viņu ievilka blēdis Kaliostro¹. Toreiz es Elīzu nesapratu. Tagad viņa nesaprot mani. Māsa izvēlējusies nest svētās mocekles oreolu un izkarot sev pašas skaidrākās sirds goda nozīmi, ko piespraust pie krūtīm, kad apgulsies kapā. Savā starpā par miršanu nerunājam, taču manai jaunākajai meitai Dorotejai krustmāte esot izteikusi vēlēšanos aiziet pavisam klusi un tikt apglabātai bez zārka, ietītai vienkāršā linu audeklā. Un arī kapa pieminekli nekādā gadījumā nevajagot apgādāt. Ak, mana peticīgā Elīza! Viņa ir labs cilvēks, tikai par daudz eksaltēta – mūžam uzbudināta, par visu satraukusies, ar slimīgi saasinātu uztveri, kas apkārtējos bieži dzen izmisumā. Uz vecumu kļuvusi rāmāka. Domāju, ka tas ir viņas drauga

¹ **Aleksandro Kaliostro, īstenībā Džuzepe Balzamo** (1743–1795) – talantīgs krāpnieks un afērists, kas 1779. gada pavasarī ieradās Jelgavā un iemantoja tik lielu popularitāti augstākajās aprindās, ka daži bija gatavi viņu ievēlēt par hercogu. Dēvēja sevi par Lielo Koftu, dievu izredzēto u. tml.

dzejnieka Tīdges nopelns. Lai arī bez laulības saitēm, abi dzīvo kopā. Sievieteī tomēr vajag vīrieti. Jebkurā vecumā.

Vecie Lēbihavas ozoli klusi čabina jaunās, spīgti zaļās lapas. Koki atdzimst katru jaunu pavasari. Kāpēc cilvēkam tas ir liegts? Laiks sabirst mūžības dziņnavās. Baidos, ka man var nepaveikties savu maizi no šā rudens maluma izcept. Mans laiks ir saskaitīts.

Kurš piedzimis, tam jāaiziet. Kaut tikai mokas izpaliktu. Un vēl man gribētos līdz pēdējam saglabāt savu izslavēto skaistumu. Tas ir tik pazemojoši, ka vairs nevaram uzlabot seju un piekārtot apģērbu pēc tam, kad sirds stājusi pukstēt! Paulīne apraudājās, kad iesāku par to runāt. Johanna deva zvērestu, ka parūpēsies par mani. Man ir labas meitas. Lēņprātīgā, apaļīgā Johanna ir līdzcie-tīgākā no visām. Ļoti ceru, ka viņa turēs doto vārdu.

Cerība ir kā vientuļa zvaigzne nakts debesīs – kad ieraugi, pēkšņi notici, ka kaut kur mirdz arī citas, kas tikai uz brīdi tum-sas skūpstītas. Tumsa jūnijā ir bāla kā nāves roka, un zvaigznes slēpjas aiz nemierīgiem mākoņiem. Tās nekad nav bijušas pārāk draudzīgas. Vai arī es dzīvi sapratu nepareizi.

Drīz pienāks gada īsākā nakts, kad visos galmos rīkos balles ar uguņošanu, bet man, ja nenotiks brīnums, nāksies palikt gultā. “Nezaudējiet cerību, labestības un maiguma eņģel,” no Parīzes raksta mans mīļais Šarls de Taleirāns. Viņš esot pārliecināts, ka jau drīz mani satiks pie labas veselības un tikpat ziedoši daiļu kā vienmēr. Vecais nelga. Kāpēc jāmelo? Dzīve paiet. Daiļums novīst, un tur nekas nav līdzams. Labāk, kamēr saule augstu, iedzeršu vēl vīnu un beidzot pārlapošu albumu, kas guļ klēpī. Grezni rotāto grāmatiņu hercogs man uzdāvināja nākamajā dienā pēc mūsu sle-penās saderināšanās. Pats arī ierakstījis pirmo vēstījumu: “*Memo-riae et amoris causa scribebat...*”